

DISSERTATIONES

HÉT PECSÉT – EZER FELISMERÉS

*A vallásban értelmezendő titok fundamentumának (büntető)jogi megvilágítása, különös tekintettel a Katolikus Egyház jogrendszerére**

BALOGH Sándor
PhD-hallgató (DE ÁJK)

1. Bevezetés

A titok önmagában véve egy rejtőzködő jelenség, a társadalomtudományi kutatások során nem – vagy épp csak elvétve – foglalkoznak vele. Amennyiben a jogászok együtt említve hallanak titokról és jogról, szemük előtt általában csupán személyiségi jogi passzusok, esetleg büntetőjogi tényállások (*magántitok megsértése, levéltitok megsértése* stb.) képe jelenik meg. A jog elefántcsont-tornya szinte reflex-szerűen távol tartja magától az úgynevezett periférikus (határon fekvő vagy éppen azon kívül eső) tudományos kérdéskörök mélyreható elemzését. Ekképp marad rejtve a kíváncsi szemek elől a vallás szférájában értelmezendő titok (védelmének) szegmense is, mely egységet eme tanulmányomban célozom vizsgálat tárgyává tenni. Álláspontom szerint a téma reprezentációja tekintetében – eredendően közjogi és transzcendentális természetű okán – a büntetőjognak van leginkább elmaradása, így e jogággal kiemelten szeretnék foglalkozni.

Átfogó bemutatást kívánok adni a katolikus egyház világán belül értelmezendő titok jelenségének gyökeréről. Ez a vállalkozás tulajdonképpen a katolicizmusban rendkívül tekintélyes múltra visszatekintő gyónás és a gyónási titok intézményének, szűkebben megragadva ezek fogalmának, történeti hagyományainak, (egyházi, illetve világi) jogrendezésének feltérképezését takarja. A központi kérdéskör büntetőjogtudományi megragadásán túl szólni kívánok néhány többi jogágról, s a bennük fellelhető kapcsolódási pontokról az egyházi titok relációjában.

* A tudományos közlemény elkészítését az EFOP-3.6.3-VEKOP-16-2017-00007 azonosító számú, „Tehetségből fiatal kutató” – A kutatói életpályát támogató tevékenységek a felsőoktatásban című projekt támogatta.

2. A fogalmi keretek tisztázása

2.1. Világi jog vs. egyházjog

Lényeges megjegyezni, hogy a téma tekintetében két nagy normarendszert szükséges egyszerre tanulmányoznunk.

Az egyik mező, az egyházjog (*ius ecclesiasticum*), illetve azon belül a kánonjog (*ius canonicum*) tágabb értelemben a keresztény egyházak, szűkebb jelentésében pedig a katolikus egyház joga, foglalatá az azon szabályoknak, melyek a fent említett egyházakra, valamint azok tagjaira irányadók.¹ Egyik legfontosabb forrása az Egyházi Törvénykönyv (*Codex Iuris Canonici [1983]²*). A tárgyalt téma szempontjából e normarendszer részeként elkülönítendő az egyházi anyagi büntetőjog egysége is, mely

„[...] mindazon, az egyház alkotta jogszabályok összessége, mely physical vagy psychical rossz, avagy valamely jogosítvány megvonásának fenyegetésével tilalmaznak valamely cselekvést, vagy valamely cselekvés abbahagyását parancsolják, avagy végül előírnak valamely magatartást.”³

Ezzel szemben a világi jog mindennapi világi életviszonyokat szabályoz, az esetünkben releváns büntetőjog a közjogi ág részeként a közösséget képviselő állam és a jogalanyok kapcsolatával foglalkozik a társadalomra veszélyesség jelenségének tükrében. Jogforrásai nagyon sokrétűek, ha a tanulmányom szempontjából centrális szerepet kapó anyagi büntetőjogot vizsgáljuk, origóként a napjainkban hatályos Büntető Törvénykönyv (2012. évi C. törvény) emelendő ki.

A két iménti struktúra szükségképpen átfedésbe kerülhet egymással, amennyiben

„az egyháznak az a joga, hogy [...] céljával ellentétes magatartást tanúsító tagjaival szemben nemcsak belső, morális kénytető, hanem külső, judicialis eszközökhöz is nyúlhat, alapításának természetéből következik.”⁴

Leszögezendő, hogy a korreláció a két egység között csupán elméleti természetű, vonatkozásukban az egymástól való függés a gyakorlatban nem értelmezhető. Az egyházi és világi jogi jogintézmények és jogkövetkezmények szegregáltak, egymás mellett érvényesülhetnek, mely elvet Magyarországon az állam és az egyház elválasztását garantáló törvények jelenítik meg.

¹ ERDŐ Péter: A katolikus egyház jogrendje. A kánonjog helye és sajátossága a jog világában. *Jura*, 2012/1. 34.

² *Codex Iuris Canonici* auctoritate IOANNIS PAULI PP. II promulgatus (25 ian. 1983). *Acta Apostolicae Sedis*, 75 (1983-II) 1–137. Magyarul: *Az egyházi törvénykönyv. A Codex Iuris Canonici hivatalos latin szövege magyar fordítással és magyarázattal* (szerkesztette, fordította és a magyarázatokat írta Erdő Péter). Budapest, Szent István Társulat, 2016. [A továbbiakban: CIC (1983)]

³ LUTTER János: *Az egyházi büntetőjog története és jelenlegi állása*. 1. k. Budapest, Franklin Társulat, 1913. 8.

⁴ LUTTER i. m. 7.

2.2. Mi a gyónás?

Ahhoz, hogy a gyónási titkot megfelelően értelmezni tudjuk, a gyónás definíciójával is közelebbről meg kell ismerkednünk. Az egyházjog hivatalos álláspontja szerint ez a következőképpen ragadható meg:

„A bűnbánat szentségében azok a hívők, akik bűneiket törvényes gyóntatónak megvallják, megbánják, és meg akarnak változni, a gyóntató által adott feloldozás révén elnyerik Istentől a keresztség után elkövetett bűneik bocsánatát, és egyszerűs mind kiengesztelődnek az egyházzal, amelyet bűneikkel megsebeztek.”⁵

Mihályfi Ákos egyházi író, egyetemi tanár a fogalmat ekként aposztrofálja:

„A penitenciatartás vagy töredelem szentsége (szent gyónás) Krisztus Urunk által alapított szentség, melyben az arra feljogosult pap bírói feloldozás útján megbocsátja a keresztség után elkövetett bűnöket annak, aki megbánva, meggyónja.⁶ [...] A gyónás a bűnök megvallása az erre felhatalmazott pap előtt, az azok alól való feloldozás elnyerése végett.”⁷

Összességében megállapítható, hogy a bűnbocsánatot az egyház tulajdonképpen judiciárius cselekményként gyakorolja, s az intézmény emiatt már ezen a ponton átfedésbe kerül a jog tudományával.

2.3. A diszkréció jelentősége

A Magyar Értelmező Kéziszótár szócikke szerint a ‘diszkréció’ főnév jelentése nem más, mint titoktartás, tapintat és tapintatosság. A ‘diszkrecionális’ melléknév pedig kizárólagos jogot, jogkört, másodsorban pedig saját belátás szerinti dolgot jelent.⁸ A gyónási titok territóriumán belül magába foglalja a titoktartási kötelezettséget, annak tartalmát, védelmét stb., a vallási *secretum* absztrakt alapjául szolgál.⁹

⁵ CIC (1983) 959. kán.

⁶ MIHÁLYFI Ákos: *Az emberek megszentelése*. Budapest, Szent István Társulat, 1921. 124.

⁷ MIHÁLYFI i. m. 149.

⁸ Ld. diszkréció, diszkrecionális. In: JUHÁSZ József – SZŐKE István – O. NAGY Gábor – KOVALOVSKY Miklós: *Magyar értelmező kéziszótár*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2000.,

⁹ HÁDA László: *A gyóntatói diszkréció és a gyónási titoktartás fogalma, jogrendezése és jogvédelme*. PhD-értekezés. Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Hittudományi Kar, 2012. 8. https://htk.ppke.hu/uploads/File/disszertaciok/Hada_Laszlo_dissertation.pdf

2.4. A gyónási titok komplex természete

A gyónási titok speciális területet képez a hivatali titkok körén belül. Megsértése nem csupán bűncselekmény, hanem szentségtörés is, az ilyen titoktartás semmilyen kivételt nem enged, valamint kiterjed a gyónó személyre is.

„A gyóntató kötelezve van a legnagyobb titoktartásra a gyónásból hallottakról. Ezt a titoktartást gyónási pecsétnek, *sigillum sacramentale* mondjuk, mert mintegy lepecsételi a gyóntató lelkébe a gyónásban hallottakat. Ezt a pecsétet soha, semmi körülmény között nem szabad feltörni.” – fogalmaz Mihályfi Ákos.

A következőkben röviden fel szeretném vázolni az egyházi (gyónási) titok eredettörténetét, azokat a gyökereket, melyből jelen korunk klerikális titokvédelmi szisztémája kibontakozott.

3. A történeti áttekintésről néhány szóban

A Római Birodalom bukásának idején az akkoriban épphogy csak sarjadzó keresztény egyházjog egyfajta szegregált titokvédelmi szisztémát alakított ki, mely a bűnbevallás intézményének mérhetetlen szilárdságát, s a vonatkozó isteni parancs iránti engedelmesség fontosságát egyaránt jelképezi:

„Ha megengedett lenne, hogy valamely ügyben a pap felfedje a neki megvallott bűnt, hatástalanná válna a vallomástevésről szóló isteni parancs.”
 („*Si licitum esset in aliquo casu sacerdoti relevare peccatum sibi dictum in confessione, enervatur praeceptum divinum de confessione facienda.*”)

Jelen esetben tehát egy meglehetősen individuumból álló szemlélettel találkozunk, melyet valamivel később nem meglepő módon a magánjog fogadott sajátjául. Ennek ellenére a levél-és irattitok e körben tulajdonképpen ismeretlen fogalom volt, s a római jogi gyökereket sem lelhetjük fel.¹⁰

A *sigillum confessionis* megőrzése már akkoriban is abszolút titoktartási kötelezettséget jelentett, sem szóval, sem jellel, sem bármi más módon nem volt engedélyezett megsérteni. Ezen a ponton szükséges egy nagyon fontos distinkciót tennünk: a gyónási titoknak történetileg két fajtája alakult ki. A szó szoros értelmében vett szentségi pecsét (*sigillum sacramentale*) csak és kizárólag a gyóntató papot kötelezi. Tartalma szerint tilos a gyónó személyét szóval, bármilyen más módon, bármilyen okból, akár csak részben is felfedni harmadik fél számára.¹¹ Tágabb értelemben a gyónási titok az eljárásban esetlegesen szereplő tolmácsra is kiterjed. Ha szakértő vagy fölöttes

¹⁰ ANGYAL Pál: *A titokvédelme anyagi és alaki büntetőjogunkban*. Budapest, Magyar Jogászegylet Könyvkiadó Vállalata, 1908. 37–38.

¹¹ Péter ARTNER: *The Canonical Protection of the Dignity of the Sacrament of Penance in the Penal Law. Folia Canonica*, 10. (2007) 87–103.

előljáró közbelépése szükséges, akkor ők csak név nélkül értesülhetnek a történekről (pl. „Titius azt gyónta, hogy...”), ellenkező esetben a gyóntató részéről a gyónási titok közvetlen megsértése történne. A *secretum* mindazon személyekre vonatkozik, akik a gyónásból a bűnökről bárminemű tudomást szereztek, pl. hangosan mondta a gyónó a bűnét és mások is meghallották.¹²

A gyónási titok megsértésének büntetése eredendően hivatalvesztés, illetve száműzés volt, utóbbi helyébe később, a IV. lateráni zsinat értelmében az életfogytig tartó kolostorba utalás lépett:

„[...] nemcsak arról döntöttünk, hogy le kell tennie a papi tisztségről, hanem arról is, hogy örök bűnbánatgyakorlásra egy félreeső kolostorba kell elűzni”
 („[...] *non solum a sacerdotali officio deponendum decernimus, verum etiam ad agendam perpetuam poenitentiam in arcatum monasterium detrudendum.*”)¹³

4. A gyónási titok kötelezettjei

Mivel ebben az esetben az egyház által leginkább védelmezett titokról van szó, nagyon fontos rögzíteni az alanyok személyét. Bár a gyónónak joga van kiválasztani azt az egyházi személyt, aki felé cselekményét gyakorolni kívánja – elsődlegesen Istentől nyeri bűnbocsánatát. A gyóntató személy, mintegy Isten eszközeként, szolgálattelvőként működik közre a folyamatban, s így ő a gyónási titok elsődleges megőrzője. Tágabb értelemben továbbá pedig azok, akik – a fentebb részletezett elkülönítés értelmében – a titok tartalmáról bármilyen tudomást szereztek.¹⁴

4.1. A gyóntató személy titoktartása (*sigillum sacramentale*)

A korábban részletezett történeti fejezetben leírtaknak megfelelően a mai viszonylatokra is irányadó, hogy a gyóntató pap a vele megosztott titkot sem szóval, sem jellel, sem egyéb más módon fel nem fedheti, s ő a gyónási titok elsődleges megőrzője. A titoktartási kötelezettség abszolút, a megszegés már a részbeni elárulással is megvalósul. Speciális a helyzet akkor, ha a gyóntató személy egyben előljárója is a gyónónak. A *Codex Iuris Canonici* erre az esetre írja elő, hogy az előljárónak semmilyen körülmények között sem szabad felhasználnia a világi s az egyházi szférában a gyónótól nyert információt, akár a javára, akár a terhére való alkalmazásról legyen szó.¹⁵

4.2. Titoktartás a gyónó személy részéről

A gyónó titoktartási kötelezettsége a jogi mellett erkölcsi alapokon is nyugszik, hiszen a saját gondolatait kizárólag a gyóntató személynek, illetve rajta keresztül elsődlegesen

¹² ERDŐ Péter: *Egyházjog*. Esztergom, 1991. (3. (elektr.) kiad.) 416.

¹³ ANGYAL i. m. 37–38.

¹⁴ HÁDA i. m. 197.

¹⁵ HÁDA i. m. 197–198.

az Istennek kívánja prezentálni (tehát a beszédhelyzet determinált), továbbá nem szabad felfednie olyan tényeket, melyek rá vagy éppen a gyóntatóra rossz fényt vetnének, károsan hatnának.¹⁶ Az Egyházi Törvénykönyv kiegészítése kimondja, hogy vélt vagy valós szentségi gyónás nyilvánosságra hozatala büntetendő a gyónó személy számára is.¹⁷

4.3. Harmadik személy(ek) részvétele

Az egyházjog vallja azt az álláspontot, hogy mindenkit, aki a gyóntatón és a gyónón kívül valamilyen módon tudomást szerez (akár a gyónás közben, akár azután) a gyónáskor elhangzott információkról, köti a (tágabb értelemben vett) titoktartás (*secretum*) kötelezettsége.¹⁸

Ilyen kötelezettség terheli például azt, aki a gyóntatószékhez túl közel állt, és így hallott valamit a gyónásból.¹⁹

E tipológia szerint elkülöníthetünk olyanokat, akik akaraton kívül, tulajdonképpen véletlenül szereztek ismereteket a gyónásból, s olyanokat, akik szándékosan kívánták mindezt. Utóbbi eset fordulhat elő, ha a gyónás tartalmát technikai berendezéssel rögzítették és nyilvánosságra hozták.²⁰

5. A gyónási titok lényegi tartalmáról

A gyónási titok elsődleges egyházi jogalapját a CIC 984. kánonja deklarálja, miszerint a gyóntatónak teljességgel tilos a gyónóra nézve károsan felhasználnia a gyónásból szerzett információkat, még akkor is, ha lelepleződésének veszélye ki van zárva. A keleti katolikusok kódexe (*Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*)²¹ szinte szó szerint ugyanerről ír.²²

A gyónási titok tárgyai különféle fajtájúak lehetnek, ám csak bizonyos feltétel teljesülése esetén beszélhetünk róluk ilyen minőségben.

A gyónási pecsét mindarra kiterjed, aminek kinyilvánítása vagy felhasználása a gyónást gyűlöletessé vagy nehézzé tenné a hívekre. Kiterjed tehát:

- a) az összes – mind a halálos, mind a bocsánatos – bűnökre, akár igazi bűnök, akár csak a gyónó gondolta bűnöknek; kiterjed még a nyilvános bűnökre is, ha a gyónásból válnak ismertekké;
- b) a feloldozás megtagadására és a feladott elégtételre,
- c) a kísértésekre, melyek kapcsolatosak a bűnnel.

Ezek annyiban tárgyai a gyónási pecsétnek, amennyiben azok nyilvánosságra hozatalából vagy felhasználásából ismertté válna a gyónó személye.

¹⁶ HÁDA i. m. 199.

¹⁷ AAS, 80 (1988) 1367.

¹⁸ HÁDA i. m. 200.

¹⁹ HÁDA i. m. 200.

²⁰ HÁDA i. m. 200.

²¹ ERDŐ (2012) i. m. 40.

²² HÁDA i. m. 201.

Nagyon fontos kiemelni, hogy a gyónó személy semmilyen módon sem mentheti fel a gyóntatót a gyónási titoktartási kötelezettsége alól (sőt, még a pápa sem teheti ezt meg). A gyónási titoktartásnak isteni jogon van kötelező ereje, s nemcsak a gyónót, hanem a gyóntatót és a szentséget is védi, ez utóbbiak felett pedig a gyónó nem rendelkezhet.

6. A gyónási titok megszegésének rendszeréről

Császár József szerint a titoknak e fajtája direkt és indirekt módon is megsérthető. Direkt, ha a gyónási pecsét tárgyát képező dolgot egyenesen kinyilvánítja valaki, pl. Titius ezt és ezt gyónta; indirekt módon, ha meggondolatlanul olyasvalamit mondunk, vagy teszünk, amiből az a veszély lehetőség származik, hogy a gyónó ismeretessé válik. A tágabb értelemben vett gyónási pecsétet megsértjük, ha a gyónásban hallottakat a gyónó akarata, az esetleges kellemetlenség, nehézség ellenére (*cum gravamine poenitentis*) felhasználjuk, ha ki is van zárva a kinyilvánítás (a gyónási pecsét direkt megsértésének) veszélye.²³

Mattheus Conte a Coronata további példákat hoz fel a gyónási pecsét megsértésére. Megsérti a gyónási pecsétet az a gyóntató, aki

- a gyóntatószékben hangosan megfeddi a gyónót, amit a közelben állók hallanak;
- ha azt mondja, hogy nem oldozta fel a gyónót;
- ha nyilvános bűnöket említene, de hozzáadna egy olyan körülményt, amit csak a gyónásból tud;
- ha a jegyest kérdezi a hatodik paranccsal kapcsolatban, ám ezt a bűnt csakis a jegyespártól tudja;
- ha szavazáskor nimmal szavaz épp a gyónásból szerzett információ alapján;
- ha elbocsátja alkalmazottját hasonló okból;
- ha nem áldoztatja meg azt a személyt, akitől megtagadta a feloldozást;
- ha gyónáson kívül a gyónó beleegyezése nélkül annak gyónásáról beszél;
- ha a gyóntatás után bárkit utasít, hogy kiknek kell kiszolgáltatni, és kiktől kell megtagadni az áldozást.²⁴

Összességében megállapítható, hogy a gyónási titok megsértése akkor áll meg, ha a gyóntató szavaiból, tetteiből következtetni lehet egy gyónóra és bűneivel való kapcsolatára, melyről a gyónásból szerzett tudomást.²⁵ Továbbá, ha a gyóntató szavaiból, tetteiből következtetni lehet egy bűn meggyónására, melynek következtében például egy kicsi és zárt közösségben többek gyanúba keveredhetnek. Ezen túlmenően, ha a gyóntató a gyónóval hátrányosan viselkedik a gyónásból szerzett információk birtoká-

²³ CSÁSZÁR József: *Gyóntatók zsebkönyve*. Budapest, Korda Rt., 1944. 122–123.

²⁴ MATTHEUS CONTE A CORONATA: *Institutiones iuris canonici ad usum utriusque cleri et scholarum. De sacramentis*. In: KUMINETZ Géza (szerk.): *A kiengesztelődés szentségei*. Budapest, Szent István Társulat, 2008. 183.

²⁵ ARTNER Péter: *Egyházi tisztségek bitorlása és a tisztségek gyakorlása során elkövetett bűncselekmények. Kánonjog 10 (2008) 67-79.*

ban (negatív diszkrimináció). Végezetül akkor sérül az egyházi titok, ha harmadik fél szentgyónásból szándékosan vagy akaratlanul szerzett információkat fed fel.²⁶

7. A gyónási titok megsértésének jogi kihatásai

E fejezetben az egyházi titok violációjának jogkövetkezményeit tárgyalom mind az egyházjog, mind pedig a világi jog (azon belül az anyagi büntetőjog) szemszögéből.

A CIC 1388. kánonja értelmében

az a gyóntató, aki a gyónási titkot (*sigillum sacramentale*) közvetlenül megsérti, az Apostoli Szentszéknek fenntartott önmagától beállók kiközösítésbe (*excommunicatio latae sententiae Sedi Apostolicae Reservata*) esik; aki pedig csak közvetve teszi ezt, a büntetendő cselekmény súlyossága szerint büntetendő.

a tolmács és azok a 983. kán. 2. §-ában említett egyéb személyek, akik a titkot (*secretum*) megsértik, megfelelő büntetéssel büntetendők, nem kizárva a kiközösítést sem.²⁷

Eljárásjogi szempontból, ha a gyónási titok megsértése miatt érkezik feljelentés egy gyóntató személy ellen, az ügyet előzetesen a megyéspüspök vizsgálja ki, s ha az megalapozottnak tűnik, a vizsgálati anyagot továbbítania kell a Hittani Kongregációnak, amely végül dönt az ügyben.²⁸

Közvetlen módon az egyházi és világi büntetőjog csak nagyon kevés esetben ér össze a gyónási titok tekintetében. A gyónási titok megsértésének deliktuma, annak intézményesített megítélése alapjaiban véve a katolikus egyház belügye, s saját apparátusának égisze alá tartozik. A világi jog akkor nyer „felhatalmazást”, amikor a gyónási titok megsértésével természetes személyhez tapadó, világi jogilag is értékelhető *magántitok* (vagy elenyésző számú esetben jogi és/vagy természetes személlyel összefüggő üzleti titok) is érintetté válik, illetve ezek sérelme is megvalósul.²⁹ A magyar anyagi büntetőjog központi kódexének, a Büntető Törvénykönyvnek a Különös Része a gyónási titok megsértése kapcsán nem tartalmaz specifikus törvényi tényállást. Az e körben értelmezett titoksértés leginkább az úgynevezett *Magántitok megsértése* elnevezésű deliktum (Btk. 223. §) keretei közé illeszthető be.³⁰ A tényállás speciális alanyt feltételez,

²⁶ HÁDA i. m. 210–211.

²⁷ *Codex Iuris Canonici* 1388. kánon 1–2. §

²⁸ HÁDA i. m. 212–213.

²⁹ BÉRCES Viktor: The possible ways of interpreting the criminal law protection of personal secrets. In: BARABÁS A. Tünde – VÓKÓ György (szerk.): *A bonis bona discernere. Ünnepi kötet Belovics Ervin 60. születésnapja alkalmából*. Budapest, Xenia, 2017. 24.

³⁰ Felmerülhet akár a *személyes adattal visszaélés* bűncselekménye is. Értelmezéséhez ld. MADAI Sándor: A tájékoztatási kötelezettség megsértésének büntetőjogi alapkérdései. In: HOMOKI-NAGY Mária – KARSZAI Krisztina – FANTOLY Zsanett – JUHÁSZ Zsuzsanna – SZOMORA Zsolt – GÁL Andor (szerk.): *Ünnepi kötet dr. Nagy Ferenc egyetemi tanár 70. születésnapjára*. Szeged, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2018. 663–664.

hiszen csak olyan személy követheti el ezt a bűncselekményt, aki foglalkozásánál vagy közmegbízatásánál fogva jutott egy magántitok birtokába. „A foglalkozáson bármilyen munkaviszony értendő. A közmegbízatás is tágan értelmezendő. E körbe tartozik különösen a politikai, társadalmi szervezeteknél, egyesületeknél betöltött tisztség.”³¹ Ebből kifolyólag fogalmilag az egyházi jogi személy szervezetében betöltött tisztség (például a gyóntató jogosultsággal bíró pap) is idetartozhat. Az elkövetési tárgy, vagyis a magántitok fogalmát a Btk. nem határozza meg, azt csak kikövetkeztetni lehet a bírói gyakorlatból, miszerint olyan elhallgatott tényről, adatról, információról van szó, melyről alapos okkal feltételezhető, hogy a felfedés elkerüléséhez a titokgazda méltányolható magánérdeke fűződik. A gyónás cselekményének esetében magántitoknak számíthat a gyónó személye (a tény, hogy ő maga gyónt), illetve a konkrét bűne egyaránt. A cselekmény elkövetési magatartása a „felfedésben” nyilvánul meg, mely a magántitok valamennyi formájú nyilvánossággal történő megismertető magatartását magába foglalja. Tényállási elemként az elkövetés módját is előírja a jogalkotó, hiszen a titok alapos ok nélküli felfedése lesz büntetendő. A deliktum alapesete elzárással szankcionálandó, tehát szabadságelvonó büntetés szabható ki, ám annak a szabadságvesztésnél némileg enyhébb, és bármilyen más büntetéssel szubsztituálható formája.

„A bűncselekmény a magántitok felfedésével befejezetté válik. Kísérlete akkor állapítható meg, ha az elkövető azt például továbbítandó küldeményként leírja, avagy kép-, illetve hangfelvételre rögzíti, ám az nem kerül az illetéktelen címzetthez. A bűncselekmény rendbeliségét a sértettek száma határozza meg. Ugyanazon sértettre vonatkozó több magántitok egy elkövetési magatartással történő felfedése természetes egység, hasonlóképpen ugyanannak a magántitoknak a többszöri felfedése is, azonban e körülmények a büntetés kiszabása során súlyosító körülményként értékelendők.”³²

A törvény a cselekmény minősített esetét is szabályozza, s egyévi szabadságvesztéssel rendeli büntetni, ha a magántitok megsértése jelentős érdeksérelmet okoz.

„Az érdeksérelme bekövetkezhet a sértett anyagi, társadalmi, családi helyzetében egyaránt. Az érdeksérelme súlyosságának a mértékét csak a konkrét cselekmény körülményei alapján lehet meghatározni. A minősített esetet kell megállapítani akkor is, ha a jelentős érdeksérelme a sértett magántitokának a felfedésével, és ezzel okozati összefüggésben, de más személynél következik be.”³³

A gyóntató ilyen jellegű titoksértésének világi jogi feljelentése esetén sem lehetne „hivatali titok” megsértése miatt világi eljárást indítani az adott lelkész ellen. Az állam és az egyház elválasztásából fakadó követelmények miatt pusztán a magántitok meg-

³¹ HÁDA i. m. 164.

³² Uo.

³³ Uo. 165.

sértése vonatkozásában mint magánszemély felelhetne, és nem mint az egyházi jogi személy képviselője

Habár a gyónás viszonyrendszerében nyilvánvalóan a gyónót illeti meg elsődlegesen a védelem, találunk normatív esetköröket arra vonatkozóan is, amikor a gyóntató személyt kívánja megoltalmazni a jog az esetleges káros következményektől.

Manapság a gyónás cselekményét már nem kizárólagosan csak a ráccsal ellátott gyóntatószékben, hanem egyéb helyiségben (pl. gyóntatószobában) is lehetséges végezni, azonban a gyónó erre vonatkozó óhaja nem minden esetben teljesül, mint ahogy arra a CIC is kitér:

„1. §. A szentségi gyóntatás sajátos helye a templom vagy a kápolna. 2. § A gyóntatóhely tekintetében a püspöki konferencia állapítson meg szabályokat, de biztosítsa, hogy mindig legyenek nyitott helyen levő olyan gyóntatóhelyek, melyek el vannak látva a gyónó és a gyóntató közti rögzített ráccsal, hogy azok a hívők, akik kívánják, szabadon használhassák őket. 3. § Gyóntatóhelyen kívül megfelelő ok nélkül ne gyóntassanak.”³⁴

Tulajdonképpen a gyóntatóra van bízva, hogy eldöntse, megfelelő-e az ok, ami miatt a gyónó személy változtatást akar, ám a gyakorlatban világosan kivehető a hagyományos gyóntatószéki *confessio* primátusa. Mindennek oka többértű: a gyóntatószék rácsa megadja a szükséges védettséget és diszkréciót, biztosítja a jogot a hívők számára, hogy identitásuk felfedése nélkül gyónhassanak, valamint megvédi a hívek (a gyóntató és a gyónó is idetartozik) becsületét, hogy az mindenféle esetleges gyanútól és kételytől mentes legyen.³⁵

A másik védelmi pillér, melyet e részben tárgyalnunk kell, az úgynevezett hamis vád kérdése, mely deliktumot „[...] az ősegyház a legsúlyosabb bűntényekkel egy vonalba állított”³⁶. Az Egyházi Törvénykönyv 982. kánonja előírja, hogy

„[...] aki azt gyónja, hogy hamisan vádolt meg egy ártatlan gyóntatót az egyházi hatóságnál a hatodik parancsolat elleni bűnre való csábítás büntetével, azt csak akkor oldozzák fel, ha előbb a hamis feljelentést formálisan visszavonta, és kész az esetleges károk jóvátételére.”³⁷

Minderre amiatt van szükség, mert a gyóntató pap (tényleges gyónás megtörténte esetén) a titoktartási pecsét miatt nyilvánvalóan védtelen a hamis váddal szemben.

„A hamis feljelentés „önmagától beálló egyházi tilalommal jár, ha pedig klerikus teszi, még felfüggesztéssel is... Ha tehát egy gyónó azt gyóntná, hogy hamisan vádolta meg csábítás vádjával gyóntatóját, csak akkor szabad felol-

³⁴ CIC 964. k.

³⁵ HÁDA i. m. 215.

³⁶ LUTTER i. m. 140.

³⁷ HÁDA i. m. 216.

dozni, ha előbb feljelentését formálisan visszavonta és kész az esetleges károk jóvátételére. A gyóntató rágalalmazása büntetendő cselekmény is, az esetleges feloldozáson túl.”³⁸

A CIC meghatározza a büntetést 1390. kánonjában:

„Aki a gyóntatót az 1387. kán.-ban említett büntetendő cselekmény címén egyházi előljárónál hamisan feljelenti, önmagától beálló egyházi tilalomba esik, és ha klerikus, felfüggesztésbe is.”³⁹

A világi jogban, azon belül is a büntetőjogban ezutóbbi bűnös cselekedet szigorúan csak dogmatikai értelemben a Btk. 268. §-ban megfogalmazott *Hamis vád* törvényi tényállásába illeszkedik:

„Aki a) mást hatóság előtt bűncselekmény elkövetésével hamisan vádol, b) más ellen bűncselekményre vonatkozó koholt bizonyítékot hoz a hatóság tudomására, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”⁴⁰

8. Az egyházi közösségekben jelentkező titok megjelenése a büntető anyagi jogon túli normákban

Hazánkban – ahogy dolgozatom egy korábbi fejezetében már említettem – a jog nem tér ki egzakt módon a papi, lelkeszi titoktartás részleteire. Ez alól kivételt jelent a büntetőeljárás jog legfőbb élő jogforrása, a Büntetőeljárás Törvény (Be.), mely a 170. §-ban deklarálja, hogy nem hallgatható ki tanúként

„[...] az egyházi személy és a vallási tevékenységet végző szervezet vallásos szertartást hivatásszerűen végző tagja arról, amire a hivatásánál fogva titoktartási kötelezettsége áll fenn.”⁴¹

Továbbá a 173. § előírja, hogy megtagadhatja a vallomástételt az,

„[...] aki foglalkozásánál vagy közmegebízásánál fogva [...] titoktartásra kötelese, ha a tanúvallomással titoktartási kötelezettségét megsértené, kivéve, ha a jogszabályban meghatározottak szerint a) ez alól az arra jogosult felmentette...”⁴²

³⁸ Uo.

³⁹ CIC 1390. k.

⁴⁰ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről (Btk.) 268. § (1).

⁴¹ 2017. évi XC. törvény (Be.) 170. § (1) b).

⁴² Be. 173. § (1) a).

Utóbbi eshetőség nem állhat fent, a korábban tárgyaltak szerint a gyónási titok megtartására vonatkozó felmentés kizárt. A hatályos büntető-eljárásjogi szabályozás tulajdonképpen nem más, mint a gyónásra vonatkozó titoktartási kötelezettség jogszabályi kinyilvánítása és elismerése.

A Polgári Perrendtartás (2016. évi CXXX. törvény) a Be.-hez hasonlóan feltűnően hallgatag az egyházi titkot illetően. A jogszabály 290. §-a akként rendelkezik, hogy a tanúvallomást megtagadhatja az, aki hivatásánál fogva köteles a titoktartásra, ha a tanúvallomással titoktartási kötelezettségét sértené meg, kivéve, ha az érdekelt a kötelezettség alól felmentette.⁴³ Utóbbi eset kánonjogilag az előzővel egyetemben ugyanúgy nem értelmezhető.

A Polgári Törvénykönyv a Személyiségi jogok című rész alatt szabályozza a titokhoz való jogot.

„Mindenkinek joga van ahhoz, hogy törvény és mások jogainak korlátai között személyiségét, így különösen a magán- és családi élet, az otthon, a másokkal való – bármilyen módon, illetve eszközzel történő – kapcsolattartás és a jóhírnév tiszteletben tartásához való jogát szabadon érvényesíthesse, és hogy abban őt senki ne gátolja.”⁴⁴

A személyiségi jogok sérelmét jelenti különösen a magántitokhoz és a személyes adatok védelméhez való jog megsértése.⁴⁵ A magántitokhoz való jog felöleli a levéltitok, a hivatásbeli titok és az üzleti titok oltalmát egyaránt.⁴⁶

A hazánkban hatályos ‘lelkiismereti jogszabály’, A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi C. törvény kifejezetten említi a lelkeszi titok fogalmát. „Az egyházi személy a hitéleti szolgálata során tudomására jutott, személyiségi jogot érintő információkat nem köteles állami hatóság tudomására hozni.” A törvény indoklásában erre utalás a következőképpen szól:

„Egyházi személy az egyházi szolgálata során tudomására jutott, személyiségi jogot érintő bizalmas információkat nem köteles állami hatóság tudomására hozni. Ez az egyházi szolgálati titok védelmét célozza, amely legáltalánosabban a gyónási titok védelmét foglalja magában, a törvény azonban a védelmet nem kívánja kizárólag azokra az egyházakra korlátozni, amelyeknél a gyónás létezik.”⁴⁷

A jogszabály egy fontos jogi problémát is kiküszöböl:

⁴³ 2016. évi CXXX. törvény 290. § (1) c).

⁴⁴ 2013. évi V. törvény (Ptk.) 2:42. §.

⁴⁵ Ptk. 2:43. § e).

⁴⁶ Ptk. 2:46. § (1).

⁴⁷ HÁDA i. m. 219.

„Problémának tűnik azonban az az eset, amikor egy gyóntatót a gyónó a polgári fórumon ‘felmentette’ ugyan a titoktartás alól, ám a gyóntató mégsem tanúskodhatna, hiszen ezt az egyházi jog nem tenné számára lehetővé.”

Ugyanis, mint láttuk az egyházi személyhez kapcsolja a titoktartás jogával való élést, nem pedig a személyiségi jogok általi érdekérvényesítő lehetőséghez. Azt is érdemes belátni, hogy ezen törvény specifikus volta miatt már nem pusztán az eljárási törvényekre lehet hivatkozni a tanúkihallgatási alkalmakkor, hanem más esetekben is lehet élni titoktartásra való hivatkozással, amennyiben személyi információról szerez tudomást a lelkipásztor.

Némileg meglepő, de a Munka Törvénykönyvében (2012. évi I. törvény) is foglalkozik a jogalkotó a titok jelenségével. E társadalmi faktor e ‘keresztülfekvő’ jogágban kettős nézőpontban tetszeleg. Egrészt védelmet élveznek a munkavállalóhoz köthető személyes adatok, valamint új jelentésárnyalatot felvéve a titok a munkáltató jogos gazdasági érdekét biztosító, üzleti színezetű ágens:

„A munkavállaló a munkaviszony fennállása alatt – kivéve, ha erre jogszabály feljogosítja – nem tanúsíthat olyan magatartást, amellyel munkáltatója jogos gazdasági érdekeit veszélyeztetné.”⁴⁸

„A munkavállaló köteles a munkája során tudomására jutott üzleti titkot megőrizni. Ezen túlmenően sem közölhet illetéktelen személlyel olyan adatot, amely munkaköre betöltésével összefüggésben jutott a tudomására, és amelynek közlése a munkáltatóra vagy más személyre hátrányos következménnyel járhat. A titoktartás nem terjed ki a közérdekű adatok nyilvánosságára és a közérdekből nyilvános adatra vonatkozó, törvényben meghatározott adatszolgáltatási és tájékoztatási kötelezettségre.”⁴⁹

A gyónási titoknak tehát részét képezhetik például a gyóntatóval megosztott, előbbi minőségben lévő adatokra elkövetett, egyházi értelemben bűnös magatartások.

9. Összegzés

Tanulmányomban átfogó képet kívántam adni egy eddig kevésbé frekvenciát témakör-ről, bemutatva alapjait, komponenseinek lényegét, jogrendezésének jelenlegi állapotát. Tanulmányomból világosan kitűnik, hogy a katolikus egyházban értelmezendő (gyónási) titok társadalmi tényezője milyen rendkívüli módon összetett és univerzális jelenség viszonylagos zárt természete ellenére is. Egy rendkívül erős, kiterjedt és abszolút egyházi és világi jogi kötelezettséget foglal magába, mely gazdagabbá teszi a titok általános jelentőségének tudományos vizsgálatát.

⁴⁸ 2012. évi I. törvény a munka törvénykönyvéről (Mt.) 8. § (1)

⁴⁹ Mt. 8. § (4)

Sokszínűsége, hosszú századokra visszanyúló tradíciókon alapuló tekintélye, valamint az a tény, hogy világi jogi természetének tanulmányozását korunk meglehetősen elhanyagolja, arra predesztinálja, hogy ma is felismerjük valódi fontosságát, foglalkozunk vele, s a feledés homályából előhozva ismét mutassuk meg, ezúttal a jelen emberének.